

לימוד ישראלי לשבועות תשפ"ה

מברית סיני ועד היום

בריתות. חיבורים. זהות.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

לע"נ ציפורה דבורה קרוניץ
בת ר' יוסף הלוי וחנה (יושפה) ז"ל

בִּיכּוּרֵי בֵּית
לומדים יחד בחג השבועות

כשאישה ואישה אוהבים זה את זה, הם כורתים ביניהם ברית המחייבת אותם לערוב זה לזה, לדאוג האחד לשנייה, ולהיות האחד בשביל האחר. כאשר משפחות וקבוצות חשות כי המשותף ביניהן גדול מהמפריד, גם הן יכולות ליצור ברית. כך נוצרו עמים ומדינות - חלקן אף נושאות את הברית בשמן, כמו ארצות הברית. גם העם היהודי כרת ברית עם אלוקיו בהר סיני - וזה התרחש בחג השבועות. מה משמעותה של הברית? האם היא יוצרת גורל משותף בלבד, או שמא גם תוכן וייעוד שנבקש להגשים? נדמה שבימים אלו - של התגברות האנטישמיות בעולם בכלל, והמלחמה הסובבת אותנו בשנתיים האחרונות - אין נושא ראוי לעסוק בו יותר מן הברית, ואף בהרחבה.

רחל שאת.

הרב דוד סתיו
יו"ר ארגון רבני צהר

תוכן העניינים

חלק ראשון: מערכי לימוד בנושא ברית סיני

מתן תורה או מעמד הר סיני? ברית: מפגש וחוקים | **איילת וניתאי הוד** עמ' 3
"ובכל זאת אֶנְחֵנו כְּתִים אֶמְנָה" על התחדשות הברית מתוך השבר | **הרב אלחנן ניר** עמ' 7

חלק שני: בריתות בנות זמננו: שישה טורי דעה לקריאה ולימוד

שיתופים אישיים על מקומות חדשים של חיבור, שנולדו מתוך המציאות, הלב הפתוח ותחושת שותפות הגורל | שמות הכותבים: **עומר ברק, רותי רוסו, הרב ג'ו וולפסון וחנו פרחיכהן, יעל מייבסקי, מיכל הרצוג רעיית נשיא המדינה, הרב ראובן טבול ומירב לשם גונן** עמ' 14

קונספט ועריכה: **יוכי נדבצקי**

עיצוב ועריכה גרפית: **לאה מרמורשטיין ירחי**, אמנות גרפית

הפצה וטיפול בזכויות יוצרים: **אסתי וולפסון**

הגהה לשונית: **שרי נוימן**

תודה לאנשים שלקחו חלק, כל אחד בתחומו - בקריאה, בהערות, בשיתוף רעיונות, בהכוונה או בעידוד: **שרי נוימן, נתאי נדבצקי, מרב ודרור שילה, עידו מרגליות, הרב ראובן טבול.**

גופן כתב היד בחוברת, עוצב מכתב ידה של התצפיתנית ממוצב נחל עוז, **נועם אברמוביץ ז"ל** שנפלה בשמחת תורה תשפ"ד 7.10.23 - כחלק מ"**אות.חיים**" - **מיזם הנצחה בכתב ידם.**

בעיצוב שער החוברת נעשה שימוש בפרטים מעובדים מתוך צילומים של זולטן קלוגר, ואפרים משה ליליין.

בתפילה לשמירה ושחרור כל החטופים, להצלחת החיילים, לרפואה שלימה לכל הפצועים בגוף ובלב!

מברית סיני ועד היום

בריתות. חיבורים. זהות.

אֲכַל תַּחַת אוֹתָהּ אֲדָמָה
כָּבֶד מִנֶּחֱץ צֶמַח עֵקֶשׁוֹן
מִשְׁרִישׁ עַד אֵין קֶץ
וְנִלְפֶת אֶהְבָּה.

דעאל רודריגז גארסיה מתוך 'הותר לפרסום'

בהר סיני כרתו בני ישראל ברית עם הקב"ה – ברית שהפכה את עם ישראל לעם ייחודי ונבחר. בשונה מהבריתות הקודמות (כמו הברית עם נח או עם האבות), זוהי ברית עם עם שלם, לא עם יחידים – ברית לאומית. זו הסיבה שמעמד הר סיני הוא אירוע מרכזי כל כך בסיפורו של העם היהודי.

"אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי – וְהִיִּיתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים..." (שמות י"ט, ה)

בברית סיני, מנסח הרב זקס (אתר מורשת הרב זקס, 'ניצבים'), ביקש האלוקים מעם ישראל "להכיר בו כריבון וכמחוקק יחיד... בני ישראל נדרשו מעתה לשלב את המודעות לאלוהים בכל תג ותג בחייהם".

חוברת זו מזמינה אתכם להעמיק במושג הברית, והיא בנויה משני חלקים:

- **החלק הראשון** כולל שני מערכי לימוד העוסקים בחג השבועות כמעמד של כריתת ברית - בין עם לאלוהיו. החלק כולל מקורות, דיון ושאלות לעיון משותף.

- **החלק השני** כולל שישה "קולות" - טורי דעה אישיים המבקשים להרחיב את מושג הברית מתוך המציאות הישראלית: בריתות בנות זמננו בהתהוותן.

המלחמה המתמשכת משנה את החברה הישראלית, אך בתוך כל המורכבות והכאב היא גם מייצרת חיבורים חדשים ומאירים – בין יהדות ישראל ליהדות התפוצות, בין עולים לוותיקים, בין מגזרים שונים, ובין אזרחים שנושאים יחד באחריות לבניית הבית הזה.

חיבורים ובריתות מתחדשים אלו הם כמין פנסי דרך.

הם לא רק מאירים את הדרך – הם יוצרים אותה, ומתוכם הדרך עולה ומתבהרת.

מאחלים לכולנו לימוד שמחבר לב ואדם.

אֲשֶׁרִי מַחֲכָה וְיִגִיעַ וְיִרְאָה עֲלֹת
אוֹרֶךְ וְיִבְקְעוּ עָלָיו שְׁחָרִיף,
לְרֹאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירִיךָ וְלַעֲלֹז בְּשִׁמְחָתְךָ
בְּשׁוֹבֶךָ אֶל קִדְמַת נְעוּרֶיךָ.
(ריה"ל)

זה שמואלות שאת, נחמה ואשורות סאבות.

יוכי נדבצקי

מנהלת תוכן, צהר, שבועות תשפ"ה

מתן תורה או מעמד הר סיני? ברית: מפגש וחוקים

איילת וניתאי הוד

הקדמה:

חג שבועות מזמן אותנו להתבוננות במעמד הר סיני. או שמא נקרא לו מעמד מתן תורה? מבט מעמיק נגלה שני פנים של המעמד, שיעמדו במוקד דף הלימוד הזה. מתוך שני הפנים נגלה מבט מורכב יותר על מושג ה"ברית", מושג מהותי שמגדיר קשרים עמוקים בין אדם לאדם, בין אדם לעמו, ובין עם לאלוהיו.

בתורה אנו מוצאים שני מקומות בהם מתוארת ברית סיני: שמות י"ט ודברים ד'. על אף ששני הפנים – מתן תורה ומעמד הר סיני – מופיעים בשני המקומות, נראה שכל מקום מדגיש צד אחד יותר מהשני.

שמות י"ט – מעמד הר סיני:

משנה תענית ד', ח

אמר רבן שמעון בן גמליאל: צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו (שיר השירים ג'). **ביום חתנתו, זה מתן תורה.** וביום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו. אמן:

מה הוביל את רשב"ג להמשיל את מתן תורה ליום חתונה? ננסה לראות בפסוקים ובפרשנים:

שמות י"ט:

ג ומשה עלה אל האלהים; ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, כה תאמר לבית יעקב, ותגיד לבני ישראל: ד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים; ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי. ה ועתה, אם שמוע תשמעו בקלי, ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל.

ניתן לזהות בנאום ה' למשה: **הצהרה (פס' ד')**, ולאחריה ניסוח של **חזרה**: אם... אז... (פס' ה-ו). מעין כתובה.

אורי הרמליש של כל חתונה? מה מקבלים אם נאמרים חתונה?

נתבונן כעת בהכנות לקראת המעמד, ובייחוד לקראת המפגש בין אלוהים לבין העם:

ט ויאמר [משה] אל העם, הִיוּ נִכְנִיִּים לְשִׁלֹּשֶׁת יָמִים: אֵל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה. טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַּת הַבֶּקָר, וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר, וְקֵל שֶׁפָּר חָזַק מְאֹד; וַיִּחְרַד כָּל הָעָם, אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה. יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה; וַיִּתְּצוּ בְּתַחֲתִית הָהָר. יח וְהָרַסְנוּ עֵשׂוֹן כָּלֹּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה', בָּאֵשׁ; וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֹשֶׁן הַכֶּבֶשׂוֹ וַיִּחְרַד כָּל הָהָר מְאֹד.

רש"י, על פסוק י"ז – לקראת האלהים:

מגיד שהיתה שכינה יוצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה...

נסו לדמיין את מלאכת הר סיני כמלאכת של חתונה: איך מרגיש החתן? הכלה? איך נראו ההכנות? איזה מוסיקה נשמעה? מה מרגיש? הציאוי הזה צומח את הפסוקים באור אחר.

זלדה המשוררת, ממוצא חסידות חב"ד, מדגישה גם היא את המפגש האינטימי עם הקב"ה במעמד הר סיני:

לא אֶרְחֵף בְּחָלָל / זלדה

לא אֶרְחֵף בְּחָלָל
מְשַׁלַּחַת רֶסֶן
פֶּן יִבְלַע עֵנָן
אֶת הַפֶּס הַדִּקִּיק שֶׁבְּלִבִּי
שֶׁמִּפְרִיד בֵּין טוֹב לָרָע
אֵין לִי קִיּוּם
בְּלִי הַבְּרָקִים וְהַקּוֹלוֹת
שֶׁשֶׁמַּעֲתִי בְּסִינִי.

מה צלדה מוצאת במירקם ובקולות ששמעה בסיני, שנותן משמעות לקיום שלה? האם אלה
מתמסרים לחוויה שצלדה מתארת?

ההתבוננות על מעמד הר סיני כמפגש אינטימי, כחתונה, פותחת אופק חדש של התבוננות על יחסינו
עם אֱלֹהִים, ועל מושג הברית העולה מתוכו. נראה קטע מדבריו של הרב זקס על אודות הדימוי הזה
ומשמעותו:

הרב זקס: רדיקלית אז, רדיקלית עכשיו (הוצאת שלם, תרגום: מנשה ארבל, עמ' 76):

לדידם של הנביאים, הדימוי המרכזי [ביחסים בין הקב"ה לעמ'"] הוא ברית הנישואים. האל הוא הבעל
ואילו עם ישראל הוא רעייתו...

כל ערך דתי אחר ביהדות נגזר מן הדימוי הזה. האמונה אין פירושה האִמָּנָה בלבד, אלא גם נאמנות,
בדיוק כשם שבטקס הנישואים מתחייבים בני הזוג להיות נאמנים זה לזה. עבודת אלילים הופכת
לצורה של ניאוף - בגידה בנישואים שבין אלוהים לעמו... הברית שנכרתה עם האבות, ומאוחר יותר
עם האומה הישראלית בהר סיני, היא צורה של נישואים שבה אומר אלוהים - כפי שאומר החתן לכלתו
- "הרי את מקודשת לי". אין התורה מסמך סתם, אלא פְּתוּבַת נישואים בין השכינה לעם, תנאי הקשר
החוזי, קשר האמון ביניהם.

מהי אהות הסרית שנכרתה בסיני? ואם תפקידה של התורה מתוך סרית זו? איפה אלה
מוצאים את הצורך באמון ובנאמנות ביהדות? האם הדימוי של תרענה ונישואים משפיע על היותם
שלכם כלפי אלוהים/התורה?

אם מעמד הר סיני משול לחתונה, אזי המוקד הוא עצם המפגש וההתייחדות בין החתן והכלה, בעוד
שתוכן הדברים הוא משני. הרב אליעזר ברקוביץ', שחי ופעל באמריקה במחצית השנייה של המאה ה-20,
מפתח רעיון זה:

הרב אליעזר ברקוביץ', "אלוהים, אדם והיסטוריה" (עמ' 15):

המרכיב הבלתי צפוי והמהמם באמת בכל התגלות הוא שאלוהים בכלל פונה אל האדם, שהשניים בכלל
יכולים "להיפגש". העובדה שאלוהים מדבר אל האדם היא התפיסה הדתית הגרעינית, והיא כשלעצמה
חשובה בהרבה אפילו מן האמת שבדברי אלוהים. אם כך, ההיבט הנפלא ביותר של ההתגלות אינו התוכן
שלה, אלא האפשרות שתתקיים: לא דבר אלוהים, כי אם המפגש עצמו.

סיכום ביניים:

מקורות אלו מציגים את מוקד מעמד הר סיני בעצם המפגש בין עם ישראל לבין אלוהים. זהו מפגש ייחודי
ועוצמתי, המשלב התרגשות גדולה עם פחד מעצם המעמד. זהו גם מפגש אינטימי, המקבל פנים של
"חתונה" ביננו לבין הקב"ה, ששיאו הוא כריתת הברית הקושרת את עם ישראל לאלוהיו. במעמד הר סיני,
הברית מקבלת את ביטוייה דרך המפגש הישיר, וההתחייבות לנאמנות הדדית.

ב"מעמד הר סיני", התורה מהווה מעין כתובה, או חוזה, ותפקידה משני ביחס למפגש הישיר. כעת נבחן את "מעמד מתן תורה", שמציג את נתינת התורה ואת תפקידה באור שונה לחלוטין.

מתן תורה: דברים ד'

המוקד השני המצוי בשמות י"ט, ועוד יותר במקבילה של הפרשיה בחומש דברים, הוא שה' נותן לנו את התורה שלו, ומכאן ואילך זהו החוק המחייב שיש לנו ממנו.

דברים ד':

יא וַתִּקְרְבוּ וַתַּעֲמִדוּן תַּחַת הָהָר, וְהָהָר בָּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם, חֲשָׁךְ עָנָן וְעָרְפָל: יב וַיְדַבֵּר ה' אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שֹׁמְעִים, וְתִמְוָנָה אֵינְכֶם רֹאִים, זוֹלָתִי קוֹל: יג וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם, לַעֲשׂוֹת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים, וַיִּכְתְּבֶם עַל שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים: יד וְאַתִּי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִיא לֵלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתָם אֲתֶם, בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

שימו לב לפס' י"א. האם האוירה מתגלגלת סביבם כמו סססר שואר? מה האוקז של הפסוקים האלו? מה מטרת האמירה?

הרש"ר רואה את המימד של קבלת התורה מסיני כרכיב המרכזי ביותר, ומדגיש אותו הן בספר שמות הן בספר דברים:

רש"ר הירש:

דברים ד', י"ג: המצוות שהוא ציוונו לעשותן הן "בריתו", והן התנאי המוחלט של התקשרותו אלינו. ואת הברית הזאת, כלומר, הדבר שהוא ציוונו לעשותו, הוא הציג לפנינו בעשרה דיברות.

שמות י"ט, א': ויחן שם ישראל - בחנותם כך נגד ההר, הכינו את ליבם לקראת קבלת מצוות ה' והיו מוכנים ומזומנים לשמוע מה ידבר ה' אליהם עוד.

למה אם ישראל מתכוונת לא התנהגו כלל כהר סיני? והם, היכן מצוי אוקז הברית לפי הרש"ר הירש? והיכן האוקז לפי הרש"ר, אולי האינו לפני כן?

הרב יוסף דב סולובייצ'יק משכלל היבט זה וטוען שבמפגש בין אלוהים ואדם, תוכן הדברים הוא העיקר, ולא עצם המפגש:

הרב יוסף דב סולובייצ'יק, "ובקשתם משם", (עמ' 145):

כשהאלוהים נחשף לאדם, הרי הוא עושה זאת לא לשם גישום מטרה שכלית מדעית - לספר לו על דבר הדרמה הקוסמית - אלא לצוות לו ולהטיל עליו חוקים ומשפטים, מצוות עשה ולא תעשה. אלוהי סיני הוא אלוהי הרצון והסתום, המצווה אותנו על אורח חיים יחודי בלי להסביר לנו מדוע ולמה.

שימו לב עד כמה גישתו הפוכה לגישת הרב ברקוביץ' שראינו לעיל!

לפני הסיכום, נסו לחשוב: מדוע אולי איננו מרגישים אופנים שונים כל כך? מה פסוק של שר? הצויות השונות?

האם אדם מצדיק יורב אם מצדד ה' סיני או מצדד אדם תורה? מהו לצדדב האוקז של המצדד? ומהו לצדדב האוקז של היהדות?

אסיף:

ראינו שבשמות י"ט הדגש הוא המפגש עם הקב"ה, מפגש שמתבטא בדימוי של חתונה. לעומת זאת, דברים ד' מתמקד בנתינת התורה והחוקים שמגיעים איתה. מהו אם כן היחס בין מתן תורה למעמד הר סיני? בין ה"חתונה" לבין קבלת התורה? ומה ניתן ללמוד מכך על מושג הברית?

נראה שספר שמות הוא האירוע שקורה בהווה, לבני ישראל שעומדים תחת ההר הבוער באש. הם מתכווננים, מתרגשים ומצפים לירידת ה' על ההר. למפגש המיוחד בין החתן והכלה. הקב"ה לקח אותם באהבה ודאגה ממצרים, נושא אותם על כנפי נשרים ורואה בהם "סגולה", "אוצר חביב". זהו רגע השיא בקשר ביניהם.

לעומת זאת, בספר דברים משה מזכיר את המעמד שקרה לאבותיהם, לא להם. זהו מאורע בלשון עבר. נכון, משה חוזר ומדגיש שהברית נכרתה גם להם, אך הם לא חוו את מה שחוו אבותיהם. לכן, מהמאורע המרשים ההוא נשארים בעיקר עם ה"מזכרת" - התורה, החוקים והמצוות שניתנו שם. מהדור ההוא ואילך, עד ימינו, התורה תהווה תחליף לאותו מעמד, לאותה "חתונה" רבת רושם, והמעמד ההוא יהיה האירוע בו קיבלנו את התורה - 'מתן תורה'. ככל שיחלפו הדורות, אנו נתמקד במציאת ה' בתורה ובמצוותיה, והמפגש הישיר מול ה' יהפוך להיות המפגש מול דבר ה'.

אך ייתכן שהתורה היא לא רק תחליף לאותו מעמד. נדמה שהתורה מהווה גם "הוראות הפעלה" כדי שנהפוך לממלכת כהנים וגוי קדוש, בחסותו של הקב"ה. מנקודת מבט זו, **התורה היא הסולם דרכו מטפסים בחזרה לאותו מפגש עם הקב"ה**, ושבעזרתה נוכל לכונן מחדש את המפגש המחודש ביננו.

נקודת המבט הכפולה מעמיקה את מושג הברית, שליווה את לימודנו. ברית היא כינון של קשר ושל יחסים. היא מחייבת הדדיות, ושיאה הוא המפגש הבינאיש. אך הברית לא יכולה לעמוד רק על מפגש נטול מחויבות. היא דורשת עשייה, עבודה, הסכם משותף שבתוכה הברית מתנהלת. הברית שנכרתה עם אלוהים בהר סיני מייצגת את פסגת הקשר, והתורה שניתנה היא הביטוי המעשי של הברית, המאפשר לשמר אותה גם בדורות הבאים.

איילת הוד היא מורה לתנ"ך ולספרות באולפנת 'נווה חנה' ובישיבת 'נווה שמואל', בגוש עציון. ניטאי הוד הוא איש מחשבים ומלמד תורה במקומות שונים.

"ובכל זאת אנחנו כרתים אִמְנָה" על התחדשות הברית מתוך השבר

הרב אלחנן ניר

התקופה שלנו הרת גורל. טבח שמחת תורה תשפ"ד (7.10) הנורא, ההתלכדות הפנימית לאחריו, מלחמת חרבות ברזל בת שש מאות הימים, הדאגה הרבה לחטופינו שעודם בשבי הנורא, וגם חזרה אל המחלוקות העמוקות שמלפפות אותנו כבר תקופה ארוכה.

מימי נח וברית הקשת, ומימי אברהם וברית בין הבתרים, ועד עולי בבל השבים לירושלים - כל מעבר היסטורי בתולדותינו דורש עצירה וכריתת ברית. נצא כעת למסע תנ"כי בפסוקים המתארים לנו את אותם אירועים של כריתת ברית ונלמד על מהותה של הברית.

כל אחד מהמקורות שתקראו מספר על ברית אחרת -

נסו לחשוב: מהו האיוון של מקור? מדוע נכרתה הברית? מי לא היא נכרתה? כיצד היא נכרתה? מהו הפיתוי לכריתתה? ומה נוצר להוויית מאבק הזה? מומלץ להיעזר בתנ"ך.

נסו לחשוב יחד: מה לו סלל מיתר מצינוכס לסי הקטץ הזה? המסחה? חוזה? מלכרת יחסי? מה מקומה מין הקס"ה לאדם, ומדוע היא נדרשת דווקא מיקשר מצינו? והלך כזי, זמ נוסה ללאוד משהו על עצמנו, על הימים הסוערים שממלכס כלונ נאמללים.

בריתות מימי נח ועד יהושע

בראשית ט', ח-ט"ז

ויאמר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בָּנָיו אֲתוּ לֵאמֹר: וְאֲנִי הִנְנִי מְקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זֶרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם: וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם... מִכָּל יֹצֵאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בֶּשֶׁר... וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: אֶת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעָנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ... וְזִכְרָתִי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בֶּשֶׁר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמָּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בֶּשֶׁר: וְהִיְתָה הַקִּשְׁתִּי בְּעָנָן וְרֵאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בֶּשֶׁר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ:

בראשית ט"ו, י"ג-י"ח

ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה: ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה: ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תגור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה: ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת:

בראשית י"ז, א-י"ג

ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים ויבא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אֱלֹהִים לאמר: אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיה: והפריתי אותך במאד מאד ונתתיה לגוים ומלכים ממך יצאו: והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחרי לדרתם לברית עולם להיות לך לאֱלֹהִים ולזרעך אחרי: ונתתִי לך ולזרעך אחרי את ארץ מגרף את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאֱלֹהִים: ויאמר אֱלֹהִים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחרי לדרתם: זאת בריתי אשר תשמרו ביני ובינכם ובין זרעך אחרי המול לכם כל זכר: וגמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני ובינכם: ובן שמינת ימים ימול לכם כל זכר

לְדֹרֹתֵיכֶם יֵלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כֶּסֶף מְכַל בֶּן נָכַר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא: הַמּוֹל יְמוֹל יֵלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף
וְהִיתָה בְרִיתִי בִּבְשָׁרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:

שמות ל"ד, י"ט

וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה אֲנִי כֹרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמֶּךָ אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל
הָעָם אֲשֶׁר אִתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה ה' כִּי נֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: שָׁמַר לָךְ אֶת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה
הַיּוֹם הַזֶּה גֵּרֶשׁ מִפְּנֵיךְ אֶת הָאֹמֶרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: **הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב**
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ: כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתְּצוּ וְאֶת מִצְבְּתָם תִּשְׁבִּירוּ וְאֶת
אֲשֵׁרֵי תִּכְרֹתוֹ: כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאל אַחֵר כִּי ה' קָנָא שְׁמוֹ אֶל קָנָא הוּא: פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ
אֲחֵרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לָךְ וְאָכַלְתָּ מִזְבָּחָו:

יהושע כ"ד, כ"א-כ"ז

וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִי אֵת ה' נַעֲבֹד: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם עֲדִים אַתֶּם בָּכֶם כִּי אַתֶּם בְּחַרְתֶּם לָכֶם
אֵת ה' לַעֲבֹד אוֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ עֲדִים: וְעַתָּה הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְהִטּוּ אֶת לְבַבְכֶם אֶל ה'
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ אֵת ה' אֱלֹהֵינוּ נַעֲבֹד וּבְקוֹלוֹ נִשְׁמָע: **וַיִּכְרֹת יְהוֹשֻׁעַ בְּרִית לָעָם**
בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּשֶׁם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט בְּשִׁכְמָם: וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶבֶן
גְּדוֹלָה וַיִּקְיֶמָהּ שָׁם תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בְּמִקְדָּשׁ ה': וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם הִנֵּה הָאֵבֶן הַזֶּה הַזֹּאת תִּהְיֶה בֵּינוּ
לְעֵדָה כִּי הִיא שִׁמְעָה אֶת כָּל אֹמְרֵי ה' אֲשֶׁר דָּבַר עִמָּנוּ וְהִיתָה בָכֶם לְעֵדָה פֶּן תִּכְחֲשׁוּן בְּאֱלֹהֵיכֶם:

בריתות עתידיות

עד כה ראינו כריתת בריתות בהווה. האם יש מן המשותף בין הבריתות הללו ובין הארועים שקדמו להם
והזמינו את אותה כריתת ברית? כעת נמשיך לבריתות עתידיות -

מה סימן של הכריתות העתידיות? יראיו ויחשבו?

ירמיה ל"א, ל-ל"ג

הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: **לֹא כַּבְרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת**
אֲבוֹתָם בַּיּוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הֵמָּה הִפְּרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאֲנִי בָעֲלֵתִי בָם נְאֻם ה':
כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲכַרֵּת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם ה' נִתְּנִיתִי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם
אֲכַתְּבֶנָּה וְהִיְתִיתִי לָהֶם לֹא-לֵהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר
דַּענוּ אֵת ה' כִּי כוֹלֵם יַדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוֹלָם נְאֻם ה' כִּי אֶסְלַח לְעוֹנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד:

יחזקאל ל"ז, כ"א-כ"ו

וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ... הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם
מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל אֶדְמָתָם: וְעָשִׂיתִי אִתָּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמְלָךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם
לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם
וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה
לָהֶם לֹא-לֵהִים: וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עָלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטִי יֵלְכוּ וְחֻקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ
אוֹתָם: וַיֵּשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי
בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂא לָהֶם לְעוֹלָם: **וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם** וְנִתְּנִים
וְהִרְבִּיתִי אוֹתָם וְנִתְּנִיתִי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

נחמיה ט', א-ג, נחמיה י', א

וּבַיּוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הָזֶה נֶאֱסַפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצוֹם וּבִשְׁקִים וְאֶדְמָה עָלֵיהֶם: וַיַּבְדִּלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל
מִכָּל בְּנֵי נָכַר וַיַּעֲמֵדוּ וַיִּתְּנוּ עַל חֲטָאתֵיהֶם וְעוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם: וַיִּקְוִמוּ עַל עֲמָדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת ה'
אֱלֹהֵיהֶם... וּבְכָל זֹאת אֲנַחְנוּ כֹרֵתִים אֲמָנָה וְכַתְּבִים וְעַל הַחֲתוּמִּים שָׂרִינוּ לְוִיָּנוּ כֹהֲנֵינוּ:

ברית עכשווית

כיצד אנתון וואיס היום את החמירה הישראלית? האם היא נדרשת לכרות ברית ואמנה, בין אי לאי ואם יתיר כרמי עליה?

לאחר מלחמת לבנון השנייה, עת רווחה תחושה של מחלוקת פנימית בתוכנו, כתב הרב שג"ר כדברים הבאים:

"על מי נשליך יהבנו? ברור, ראשית כל - אבינו שבשמים. אך מה מובנה הקונקרטי של השלכת יהב זו? לדעתי - עם ישראל. בעיניי, מלחמת לבנון מלמדת שהגרעין היסודי הציוני של עם ישראל לא רק שלא נעלם חלילה, אלא הוא הוא, בסופו של חשבון - המרכז. עקבתי אחרי סיפוריהם רפודי אהבת העם והארץ של הנופלים ובני משפחתם, ששודרו ביום הזיכרון. עם ישראל שהשתקף בהם שונה לחלוטין מדימויו השגור בתקשורת.

עלינו אם כן לחבור, על אף חילוקי הדעות העמוקים, לכוחות הציוניים החיוביים, אלה ששמרו אמונים לאידאל הצדק וסאיכפת להם, לאלה הצמאים לדבר ה'". (הרב שג"ר, נהלך ברג"ש, אפרתה תשס"ח, עמ' 226).

נסיים בדבריו של גיבור ישראל **מנחם קלמנזון** בטקס קבלת פרס ישראל ביום העצמאות תשפ"ד, מי שבפועלו ההרואי - יחד עם אחיו אלחנן הי"ד ואחיינו איתאל, שזכו לשם "צוות אלחנן" - חילץ מהתופת כמאה מתושבי בארי, והמחיש מהו טיבה של ברית משפחתית ועד היכן היא מגיעה:

"אלחנן, שאהב חיים ואהב את משפחתו, ידע את הסכנה ואף באמצע הלילה אמר לי שהוא לא רוצה לחזור לתופת הזאת. אבל למרות הפחד - הוא בחר להיכנס פעם אחר פעם. לא שאלנו את עצמנו למה אנחנו עושים את זה - הלמה היה ברור. באמצע אותו הלילה כבר היה קשה מאוד, העייפות והפחד לא הרפו, אבל לא יכולנו להפסיק, כמו שהסביר איתאל: 'כאשר אתה יודע שהאח שלך בסכנה אין לך באמת חופש בחירה'.

בבית משפחת מאיר, מיכל סירבה לפתוח את הדלת. היא ואחותה פחדו מדי. מיכל, מבעד לדלת, התחננה: 'תדבר שנשמע את העברית שלך', והיא לא פתחה עד אשר צעקתי: 'שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד'. והדלת נפתחה מיד. אתוודה - לא הייתה זו תפילה, זו הייתה זעקה: 'אני יהודי, אני פה בשבילך, בבקשה תפתחי את הדלת'.

[...] לא עוד נריב ללא ראיית הטוב שבעם הזה, כי דמי אחינו צועקים אלינו מהאדמה, כי שומר אחי אנוכי".

אסיף

הברית כפי שראינו נכרתת אחרי טראומה (המבול, חטא העגל), אחרי שבר וריסוק שבמבט ראשון נראה שאין מהם תקומה. לפעמים היא נכרתת גם מרצון, מהכרה שאנו רוצים למסד את הקשר. וכמו זוג אוהבים היודעים שכדי לבנות את הקשר בצורה ארוכת שנים ואחראית הם נדרשים לחוזה, לכאורה פורמלי, שיעגן את היחד ביניהם אף מעבר לרגשות הלב; למערכת חוק שתיתן כוח וגיבוי וקרקע הנדרשת למערכת החוק מלאת הפסגות והעליות אך גם הנפילות.

מעברים היסטוריים, דוגמת שיבת ישראל לארצו לאחר הגלות הראשונה, מכריחים ברית חדשה-אמנה, חזרה אל ההתחלה, שלרוב איבדה כוח ולהט, ולפעמים אף ננטשה ונשכחה זה מכבר. השותפים ליחד מבקשים להתמקם מחדש, לגלות את שידעו ולאט לאט איבדו - כמו לא מעט ידיעות שרכשו.

וגם אם יש ישן שממשיך, הוא מבקש לו את נקודת ההכרעה מחדש, את נקודת ההתייבות והנאמנות בין השניים, מבקש את המקור. והברית היא חזרה אל נקודת ההתחלה, אל הראשית, אל הנקודה בה היינו אחד, וכתרגו שני חלקים ובתרים, שלא בטאו אלא את אותו אחד המתחלק, המתפרט, המתגלה במציאות מרובת הפנים והגוונים השונים.

שער שני

בריתות בנות זמננו קולות מהחברה הישראלית

בחלק זה של החוברת תמצאו שישה טורי דעה – שישה קולות בגוף ראשון. שיתופים אישיים על מקומות חדשים של חיבור, שנולדו מתוך המציאות, הלב הפתוח ותחושת שותפות הגורל:

ברית מתחדשת בין אנשים בעלי דעות שונות, חיבור אל משפחות החטופים, בין יהודי התפוצות ויהודי הארץ, וגם חיבור פנימי – של האדם עם החלק היהודי בזהותו. בריתות אלו עשויות להתגלות באופנים רבים, ואין בידינו להקיף את כולן. אנו מקווים שהמדגם הקטן שבחוברת זו מדבר תקווה – ויזמין מחשבה, ואולי גם פעולה. לכל טור מצורף גם קטע מקורות (מדרשי, הלכתי או אחר), כהזמנה לדיאלוג בין מילים של היום למילים של פעם.

הנה כמה דרכים ללמוד ביחד את אסופת הקולות האישיים:

1. קראו אחד או יותר מהקטעים המובאים לפניכם.

- מין מי לאמי, או מין מה לאמה, נוצר כאן קשר?
- אילו מתחים או דינאמיקות נכתיב בו, גם אם לא נאמרו במפורש?

2. שתפו בדוגמאות מהחיים האמיתיים, בחדשות, ברשתות או בסיפורים אישיים דוגמאות לחיבורים דומים

איך נראו הבריתות האלו? מה צריך אותן? מה התיק אותן?

3. עיינו בקטע המקורות המצורף

- איך המקור קשור לרעיונות שכתב?
- מה הוא מוסיף בהבנת הדיבור או הברית שמתגלית?

4. לסיכום שוחחו

- מה תוצאת מבדיל בין חיבור זמני לברית עמוקה?
- האם יכול יש דבר כזה – ברית שאין לה תוקף?
- מה צריך לקרות כדי שקשר בין אנשים או קבוצות יהפוך לברית כזו שמתחילה גם כשלא נות, כשיש מתחנות, כשיש סערים?

'אלוהים - אני יהודי'

עומר ברק

סופר, תסריטאי, מאז ה-7.10 פועל באמצעות הרצאות, סדנאות וטורים לאיחוי הקרעים בעם ולחיבור כל החלקים. מתגורר בתל אביב, אב לשניים.

לא רציתי לכתוב את הטקסט הזה. זו האמת. משכתי ומשכתי - עוד יום ועוד יום - בתקווה שהזמן יחזור ל-6.10.23 וכל הזוועות שקרו מאז פשוט יימחקו ואני לא אמצא את עצמי, שוב, מדבר על היהדות שלי.

אני לא רוצה לדבר על היהדות שלי.

במשך שנים, לא רק שהצלחתי לא לדבר על היהדות שלי - גם עשיתי את זה במופגן ובמובהק. בהרצאות בחו"ל התעקשתי להיות מוצג כיוצר הישראלי. אם מישהו בקהל היה שואל אותי משהו על היהדות שלי, התשובה הקבועה שלי הייתה: "נולדתי לאמא יהודייה, עשו לי ברית מילה - אבל פה מתחיל ונגמר הקשר שלי ליהדות".

והכי גרוע - באמת האמנתי לזה.

המפגש שלי עם היהדות היה, בלשון המעטה, לא נעים. תמיד בכפייה. תמיד בכעס. תמיד אבוד מול ספר התפילה או המנהגים השונים. היהדות היא הרבה דברים, אבל היהדות הישראלית הרשמית - אינה נעימה ואינה מקבלת. כל מפגש עם גורם דת רשמי כלשהו - מרב בית הכנסת בבר המצווה ועד הרבנות - גרם לי להתכווץ, לרצות שזה ייגמר, ולהכריז: אני לא האנשים האלה.

מה לי ולאנשים האלה בכלל? אני לא כמוהם. אני לא גלותי בארץ שלי. אני ישראלי. צבר. אפיקורוס. כופר. אני לא הילד עם הקסקט בצילום המפורסם מהשואה. אני ישראלי.

ואז הגיע ה-7.10. והווידאו שריסק לי את כל העצמות והאמונות בגוף - עם המחבל המתועב שצעק לאבא שלו בטלפון: "רצחתי עשרה יהודים!"

והעיניים שלו - הן, העיניים - סיפרו לי את הסיפור כולו וריסקו לי את תפיסת העולם שלי לרסיסים. אני לא יכול לברוח.

אני יכול להגיד עד מחר שאני לא יהודי - ועדיין יבוא איזה מטורף צמא דם שלא יבדיל ביני לבין חרדי ממאה שערים.

ואולי, חשבתי לעצמי, זה בגלל שבאמת אין הבדל.

אלוהים - אני יהודי.

ועכשיו מגיעה שאלת השאלות: אז מה זה אומר? מה אתה עושה עם ההבנה הזאת?

אתה מדליק נרות? אתה שומר שבת? אתה אוכל כשר? אתה מתפלל?

ובכן, התשובה לכל השאלות היא לא.

עברתי זעזוע ושבר עמוק - לא השתלת אופי.

ואני כאן כדי להגיד שזה בסדר.

ואני כאן כדי לתבוע את מקומי בשרשרת היהודית ולהגיד: אני יהודי. גם אני יהודי. אם הסכין לא מבדילה, גם אנחנו לא יכולים להבדיל. אסור לנו. אחרי כל כך הרבה שנים סביב ההתפלפלות הכה מרגיזה במסדרונות הפוליטיים והתרבותיים לשאלה מיהו יהודי ומי קובע, קיבלנו כולנו תשובה מוחצת: הסכין. בסוף רק היא קובעת. **ואם אני אמות כיהודי, ההחלטה היחידה שלי היא שאני גם רוצה לחיות ככזה.**

אז איך זה מתבטא? בתפיסה שלי. במחשבה שלי. בהבנה שלי את העולם ואת העובדה שלמרות שבמשך שנים חשבתי שאני איש העולם הגדול, אני שייך לכאן, לגטו הקטן. כאן האחים שלי, כאן המדינה שלי, כאן הדת שלי.

אני יהודי.

שתי מילים שלא חשבתי שאגיד אף פעם, והנה הן חלק בלתי נפרד מהזהות שלי היום. אני לא מפחד מהדת שלי יותר. גם לא שונא אותה. בשבילי זה המון. כרגע, זה גם מספיק.

...ואז נקוצת אמי

.....

מדוע אם כן אני יהודי? לא משום אמונתי שהיהדות מכילה בתוכה את הסיפור האנושי כולו... אינני יהודי אף לא בגלל האנטישמיות או כדי למנוע מהיטלר ניצחון שלאחר המוות. מה שקורה לי אינו מגדיר מי אני, שהרי אנו עם של אמונה, לא של גורל. גם אינני יהודי משום שאני סבור כי היהודים טובים מאחרים – אינטליגנטיים, מוסריים, שומרי חוק, יצירתיים, נדיבים או מוצלחים יותר מהם. השוני אינו טמון ביהודים אלא ביהדות, לא במה שהננו אלא במה שאנו נקראים להיות.

הרב ד"ר יונתן זקס, 'רדיקלית אז, רדיקלית עכשיו', הוצאת שלם, תרגום: מנשה ארבל, ירושלים תשס"ז, עמ' 167

.....

"המילה שכבר שנים לא אמרנו: אנחנו!"

רותי רוטו

שפית, אשת טלוויזיה, יזמית ופעילה חברתית. מאז ה-7.10 מובילה את פעילות World Central Kitchen בישראל, מספקת אוכל בכל הארץ – למפונים, לתושבי קו העימות, לניצולי נובה, למשפחות החטופים ולחטופים ששבו.

החוקר ג'ארד דיימונד, בספרו "רובים, חיידקים ופלדה", מנסה להסביר את ההבדלים בין תרבויות. למה תרבות אחת הופכת למעצמה כלכלית, ואילו אחרת שקועה בעוני, למשל. אחת התשובות שלו עוסקת בחדשנות חקלאית: מה גרם לקהילות מסוימות לאמץ טכנולוגיה ולגדול, בעוד אחרות נשארו ציידים-לקטים? אחד הגורמים המרכזיים, הוא אומר, היה מלחמה.

המלחמה מביאה הרס, כאב ואלימות, אבל גם הזדמנות לשינוי, גם בתחומים השמרניים ביותר, כמו אוכל או, במקרה שלנו, מפגשים אנושיים.

למה אני כותבת את כל זה? כי חמשת העקרונות הפרה-היסטוריים של דיימונד הם משהו שמלווה אותי מאז בשאלה שמטרידה חוקרים רבים בתחומים שונים: מה גורם לאנשים למעשה להשתנות? לערער את תפיסת עולמם הקבועה, שדווקא התגר עליה יכול להביא לזינוק התפתחותי עצום. היציאה הזאת הכפויה היא לעיתים הזדמנות לשינוי ולפריצות דרך בחלקים במוח ובנפש שלא יכולנו לצפות.

במסגרת הפעילות שלי עם World Central Kitchen, מצאתי את עצמי מנהלת פעילות הומניטרית עם מטבחים של מסעדות, מדן ועד אילת. עבדנו עם חב"ד בצפת, עם בדואים ברהט, עם חרדים בבית"ר עילית ועם קיבוצניקים בערבה.

חילקנו יחד שני מיליון ארוחות, אבל יותר מזה - יצרנו שותפות. גיליתי שמה שנחשב פעם ל"ישראל האחרת" הפך ל"ישראל האחת".

חשבתי על מאות הפעמים שבהן, מתוקף עבודתי כשפית, עיתונאית ומרצה, נדרשתי לשאלה "מה הוא אוכל ישראלי?" וצמצמתי את תשובתי ביהירות עיוורת לד' אמותי הקולניריות - מסעדות תל אביב. אלא שאוכל ישראלי, כמו החברה הישראלית, הוא עשיר, חצוף, צבעוני ומגוון. הוא מגיע מבית"ר עילית וממודיעין, מקרית גת, יטבתה, מנות ורהט, ממש כשם שהוא בא מתל אביב.

החיכוך היומיומי שנוצר לי, סביב מטרה גדולה ויפה, עם אוכלוסיות חדשות היה קצת כמו מילואים. "רגע", תהינו שתינו בחדר, "האישה הזו מולי היא לא מה שמכנים 'משיחית הזויה'?" אנחנו עכשיו מדברות שיחה אישית כל כך על פוסט-טראומה אצל ילדים? והיא מביטה ואומרת לעצמה: "אלה השמאל הקפלניסטי התל אביבי שכל כך שנאתי ופחדתי ממנו? אנחנו מדברות כל יום כבר ארבעה חודשים. ממה חששתי?"

המלחמה הזו הביאה אותנו לשיאים של אלימות ורוע, שיאים של סכסכנות ורעל, אבל גם לשיאים של רוח, סולידריות בלי תנאים, התגייסות והקרבה הכי קיצוניים שיש, מכל חלקי האוכלוסייה. אנשים נתנו את החיים שלהם הלכה למעשה, או עצרו את החיים שלהם כדי לעזור ולהציל.

בשבילי, התקופה הזו היא גם תקופה של גילוי: מה היא ישראליות, ובאופן ספציפי ואישי - תקופה של גילוי הציונות הדתית. נכנסו לחיי כל כך הרבה מהציבור הזה, עד שאני עצמי התחלתי ללמוד תורה אצל הרב שי פירון. ואני לא מרגישה יותר דתית, אבל אני בהחלט מרגישה שגיליתי אוצר בחיי - ציבור שלם שגזלתי מעצמי במשך שנים, ומאמין כמוני במשפחה, בישראליות, בטוב, בחסד וברחמים, שמאמין גם בהשכלה, בעברית יפה, בדרך ארץ ובממלכתיות. שמתגייס לאירוע שוב ושוב, שיש לו עקרונות, שמבין את כוחה של הקהילה ולא רואה בתרבות ובספר מילים גסות.

אני מקווה שכמוני, וכמו מתגייסים אחרים לחזיתות השונות בחיינו, יש עוד רבים שרואים את החיבורים האמיתיים בחברה שלנו. שמזהים שיש את אלו שירצו לפלג, שירוויחו מהשנאה, אבל כמו בשבעה באוקטובר, במקומות שבהם המדינה נעלמה, רוח האדם התייצבה: עם נשק, עם אפוד קרמי, עם גופיה תרמית, אוכל טעים, טרי וחם, ובתקווה גם אוזן קשבת ונפש פתוחה.

אני יודעת שמלחמת הקיום האמיתית שלנו, הקשה מכולם, היא פנימית. לא רק חברתית בין חלקי החברה, אלא ממש פנימית - שלנו עם עצמנו. לנסות להקשיב, לנסות לא לשנוא, גם כשאנחנו משוכנעים ששונאים אותנו. שום ארטיילריה ושום סיוע אמריקאי לא יעזור לנו פה. רק התבוננות ותיקון פנימי אמיתי.

בשיר "אנחנו", שכתב המוסיקאי גיא מזיג, הוא שואל: "הי, מי יהיה פה ביום שאחרי? סוף החלום ושברו הקהה, מה שהיה ויותר לא יהיה. מה, מה יישאר אחרי מלחמה?" מי יהיה פה ומה יישאר כאן? התשובה תלויה בנו. ועם תיקון פנימי אמיתי, נוכל לקרוא לעצמנו "אנחנו", ו"אנחנו" זה בדיוק המקום שבו בונים מעצמה.

.....

"כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱרַךְ רִבֵּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מַעֲזָב לֹא עֲזָב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כ"ג, ה)

אמר רבי אלכסנדר: שני חמרים מהלכין בדרך שונאין זה לזה. רבץ לאחד מהן חמורו. חברו עובר ורואהו שרבץ תחת משאו, אמר, לא כתיב בתורה כי תראה חמור שונאך וגו' עזב תעזב (שמות כג, ה). מה עשה? חזר וטען ומלוהו. התחיל מסיח עמו, עזב קמעא מכאן, העלה מכאן, ערק מכאן, עד שיטען עמו, נמצאו עושין שלום ביניהם. וחברו אומר: לא הייתי סבור שהוא שונאי. ראה היאך רחם עלי כשראה אותי ואת חמורי בדחק. מתוך כך, נכנסו לפנדק, אכלו ושתו ביחד ונתאהבו זה לזה.

מדרש תנחומא, משפטים כ"א, א

.....

בין תל-אביב לניר-עם

הרב ג'ו וולפסון (תל-אביב) וכן פרחי-כהן (ניר-עם)

בבוקר ה-7 באוקטובר 2023, ניסה כוח של יותר ממאה מחבלים לחדור לקיבוץ ניר עם - קיבוץ צמוד גדר לרצועת עזה, הסמוך לעיר שדרות.

זה היה רגע של אימה - אך גם של נס. במשך שעות ארוכות התחולל קרב עיקש סביב הקיבוץ, עד שלבסוף המחבלים נהדפו ולא הצליחו לחדור את גדר היישוב - בזכות נחישותם של כיתת הכוננות, לוחמי גולני ומג"ב. מיד לאחר מכן, פונו תושבי הקיבוץ למלון הרודס בתל אביב, שם התגוררו במשך עשרה חודשים.

במלון החלה ההכרות עם קהילת JLIC TLV - קהילת עולים דתיים, שיזמה פעילות לילדים ולמשפחות. אך דווקא עם חזרת הקיבוץ הביתה, הקשר העמיק וקיבל אופי ייחודי. אור בחושך.

מנהיגי שתי הקהילות משתפים:

הרב ג'ו וולפסון

גר בתל אביב, נשוי ואב לשלושה, יליד לונדון, בוגר ישיבת הגוש ואוני' קיימברידג', רב קהילת JLIC תל אביב - קהילה דתית מגוונת וכוללת של צעירים מישראל ומרחבי העולם (מבית ארגון Orthodox Union)

"אתם האורחים שלנו, הדבר היחיד שאנחנו מבקשים מכם הוא שכאשר זה ייגמר, תזמינו אותנו אליכם הביתה".

כך חזרנו ואמרנו לאלפי המפונים מדרום וצפון בכל מפגש. ראינו את עצמנו כממלאים את מצוות הכנסת אורחים. ואותם, לא כמפונים אלא כאורחים.

ב"ה, קיבוץ ניר עם התייחס לבקשה הזו ברצינות. כאשר אנשי ניר עם חזרו הביתה, התברר שהקשר בינינו אינו רק סיוע הדדי, אלא חברות אמיתית. למרות ההבדלים, נרקמה קרבה יוצאת דופן בין שתי קהילות שהפכו לאחיות.

חגגנו יחד בקיבוץ את סוכות ואת ט"ו בשבט, ציירנו ביחד על מיגוניות, ערכנו מנגלים, הילדים שלנו שיחקו יחד, שתלנו עצים בקיבוץ.

חברי ניר עם הגיעו אלינו לתל אביב כדי להשתתף במסיבת החנוכה של קהילתנו - הפעם, לא כמפונים שנמלטים מסכנה, אלא כחברים שבאים לחוג, מתוך בחירה.

ילדי הקיבוץ מחכים לקרנבלים שאנחנו מארגנים עבורם מדי פעם, ובאותו זמן, החיילים מקהילתנו שמוצבים בעוטף יודעים שתמיד יוכלו לקפוץ לקיבוץ - לישון, לכבס או להרגיש בבית.

חברי הקיבוץ העניקו לחברי הקהילה בתל אביב את ההנחה השמורה לחברי הקיבוץ בלבד בעסק הקיבוצי למוצרי מטבח, "מכסף". אנחנו שולחים משלוחי מנות בפורים, ובפסח האחרון עזרנו בהכשרת המטבח.

אך החשוב מכל - הקשרים שנרקמו. נוצרו חברויות בין שתי קהילות שלולא המלחמה לא היו נפגשות - חילונים ודתיים, ותיקי קיבוץ ועולים חדשים, אנשי עוטף ואנשי העיר. בתוך הכאב גילינו כמה אנחנו יכולים להיות קרובים.

חן פרחיכה, רכזת שותפויות קיבוץ ניר עם

חברת קיבוץ ניר עם בעוטף עזה, נשואה ואם לארבעה קטנים, רכזת שותפויות של קיבוץ ניר עם. אוהבת את הקהילה ומאמינה שקיבוץ ניר עם יגדל ויצמח מתוך הטראומה.

באוגוסט 24', חזרנו לקיבוץ - וחזרנו המומים.

חזרנו לאזור מלחמה: הקרבות עדיין התנהלו ממש לידנו, והבתים שהשארנו מאחור שימשו כבסיסים צבאיים. קל לדמיין את מצבם. חזרנו עצובים, עייפים, עם תחושת בדידות קשה - כאילו שכחו אותנו.

קהילת TLV JLIC לא שכחה. קבוצת הוואטסאפ בינינו, מתקופת המלון, המשיכה לפעול, וכל הזמן הם שאלו "מה אתם צריכים? מה אתם רוצים? אנחנו איתכם".

פגשנו הרבה אנשים טובים בדרך, אבל עם הקהילה הזאת זה היה כמו משפחה, הבנו שאנחנו לא יכולים להיפרד. קיבלנו החלטה משותפת להמשיך יחד. החלטנו שכמו שיש ערים תאומות, אנחנו נהיה קהילות תאומות. והתחלנו לברר בינינו מה זה אומר ואיך זה יתקבל. הבנו שזה לא רק רעיון סמלי - זו שותפות אמיתית של ערבות ועזרה הדדית.

את השותפות התחלנו באירוע פתיחה, שבו הזמנו את הקהילה מתל אביב אלינו לקיבוץ - כדי שיכירו אותנו, את המקום, את האנשים. מהרגע הראשון, הכל זרם. הייתה תחושת כיף, חיבור, סקרנות הדדית - ומשם, פשוט התחלנו ללכת יחד.

הם הגיעו אלינו שוב ושוב - ועזרו לנו להשתקם. מתנדבים מהקהילה התל אביבית מלמדים אנגלית חברי קיבוץ שמעוניינים בכך, במסגרת מפגשי זום אישיים. הפרויקט כבר יוצר קשרים משמעותיים בין המשתתפים, בהם גם חברי קיבוץ ותיקים. אנשי הקיבוץ התרגשו לגלות שמתנדבים מהעיר, שגם הם חווים את אותה מלחמה-אזעקות, גיוס הורים-בכל זאת מוצאים זמן וכוחות לחפור, לטעת עצים וזה עורר הערכה וחיבור.

אמרנו להם: זה הבית השני שלכם, מבחינתנו הם חברי קיבוץ. אנחנו מארחים אותם בבתי שלנו, יש בינינו שיחות פתוחות, והם כבר חלק מהנוף. לחלקם אין משפחה בארץ - וכאן הם מצאו משפחות מאמצות. עכשיו חברי הקיבוץ רוצים להרחיב את זה - להתחיל ביוזמה מסודרת של אימוץ עולים חדשים שאין להם כאן משפחה. אנחנו מלמדים אותם עברית, מזמינים אותם לאירועים, משתפים אותם במה שקורה אצלנו ביומיום.

אנחנו בוחרים לצמוח מתוך הטראומה על ידי כך שנרפא את עצמנו כקהילה שממשיכה להעניק לאחרים. אמר לי אחד מחברי קהילת TLV JLIC: "אני עולה חדש, זה שאני עוזר לקהילה שעברה טראומה נותן לי תחושה שאני משמעותי בארץ".

זה נכון גם לנו. קהילות רבות בעוטף היו ועודן נשענות ונתמכות, והיכולת שלנו לעזור לקהילה אחרת - מרפא אותנו.

לשותפות שלנו יש אדוות. פנו אלי אנשים ממקומות שונים "שמענו שיש לכם קהילה תאומה, תסבירו לנו מה זה, אנחנו גם רוצים..." או "למה רק אתם קיבלתם קהילה תאומה?"

ואני מסבירה שלא קיבלנו, בנינו אותה ביחד. הם עזרו לנו בתל אביב והם לא המשיכו הלאה. זה לא אדם אחד שבא להתנדב, זה סיפור של שתי קהילות שהחליטו להיות שותפות מהמקום הכי לא צפוי. קהילות כל כך שונות שהפכו חברות, ולחברות - אין דד ליין.

...וואו נקוצר אטם

הלכות הכנסת אורחים

הרוצה לקיים מצוות הכנסת אורחים, צריך לאהוב את אורחיו ולרצות בטובתם ובכבודם, ויקבל פניהם בשמחה, וישתדל למלא את צורכיהם. ואם יתעצבו, ינחמם בדברים...

היום כמעט שאין אנשים רעבים ללחם... אך בכל זאת, ישנם כיום אנשים רבים שזקוקים לסעד ועידוד. המצווה נשארה, אך הדגש השתנה... מבחינה מסוימת דווקא השפע הגשמי הבלתי יותר את ייסורי הנפש, ורבים יותר חשים כיום בדידות וניכור, ואין כמו מצוות הכנסת אורחים בכדי להפיג את ייסורי נפשם.

בזמנינו העוני הקשה ביותר הוא העוני הנפשי, הרוחני. ומצוות הכנסת אורחים הולכת ולובשת פנים יותר רוחניות, של סעד ותמיכה רוחנית. ישנם אנשים שאיבדו את הכיוון בחיים, התייאשו מעצמם ומעתידם. אירוח טוב, אוהד, חם, יכול לחזור ולנטוע בקרבם את האמונה, שיש ערך לחייהם, שאנשים מעריכים אותם, שמחים לשהות במחיצתם ומעוניינים לעזור להם. ומתוך כך ישאבו כוחות חדשים להמשך החיים.

יש להוסיף שדווקא עתה, עם הקמת מדינת ישראל וקיבוץ הגלויות, הפכה מצוות הכנסת אורחים למצווה לאומית. אין לתאר את הרגשת החרדה של העולים החדשים שבאים לארץ ואינם יודעים מה צופן להם העתיד ... לפתע הם גרים במקום שהם לא מכירים, שפה לא מובנת, יחסי עבודה חדשים, והכל מפחיד במידה מסוימת... מצווה על התושבים הוותיקים, לארח את החדשים, ולסייע להם בחומר וברוח.

כמו כן ישנם עדיין יהודים רבים בגולה, וחלקם מתעניין בעלייה לארץ. אך עוד לפני עלייתם הם באים לביקור... אם נארחם יפה - יבואו, ואם לא, חס ושלום עלולים הם להישאר בגלות ולאבד את זהותם ולהתבולל. לכן היהודים הגרים בא"י צריכים לאסוף את כל כוחותיהם, את כל האהבה שיש בהם לעם ישראל, כדי לקיים ביהודים העולים לביקור בארץ את מצוות הכנסת אורחים במדרגה המהודרת ביותר.

הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה פרק ז, תקציר סעיפים ה-ז

הקשר היהודי יעל מייבסקי

פסיכולוגית קלינית, נשואה לארי ואם לארבעה ילדים בגילאי 5-17, מתגוררת מהקיץ האחרון בבית שמש.

השביעי באוקטובר תפס אותנו בבית הכנסת שלנו, ב- Fair Lawn N.J. קשה להסביר את התחושה - הלם, דאגה, חוסר אונים. למרות שהיינו רחוקים כל כך, זה הרגיש קרוב, מוחשי. אף אחד לא היה מסוגל לשמוח כרגיל, לרקוד עם ספרי התורה. אנשים עמדו בקבוצות - שוחחו, דאגו ובכו.

לאחר החג, פרשנו את מפת ישראל וניסינו להבין - לחבר בין השמות ששמענו בחדשות לבין המקומות שבמפה, לנסות לקלוט את גודל האירוע ולהבין מי נמצא איפה ומה באמת קורה שם.

ובלילה אחד, גם השכונה שלנו הרגישה אחרת. אנשים שחשבנו שהם שכנים שלנו, הפכו פתאום לאויבים. החלו הפגנות נגד ישראל, וקריאות שלא ציפינו לשמוע. האווירה השתנתה. חלק מהישראלים שהכרנו הסירו את המזוזות. המורה לעברית של הילדים שלי לא יכלה לשאת את זה - היא עברה לשכונה אחרת.

המציאות סביבנו השתנתה, וגם אנחנו הרגשנו את זה, אך עדיין לא ידענו מה בדיוק המשמעות עבורנו.

ביום חמישי בבוקר, שבוע אחרי השביעי באוקטובר, נעלתי את נעלי הריצה, מתלבטת אם בכלל לצאת. הרחובות נראו אותו הדבר, אך תחושת הביטחון האישית הייתה שונה. אני תמיד רצה במסלול קבוע. כבר יותר משנה שאני חולפת על פני אותו אדם. אינני יודעת את שמו, אין לי מושג מי הוא, אך ידעתי שהוא ישראלי. בדרך כלל, אנחנו מחליפים ניד ראש קטן של רצים שמזהים אחד את השני במקום קבוע, בשעה קבועה, וממשיכים הלאה.

אך הפעם, ברגע שזיהינו אחד את השני - עצרנו. מסביב הכול היה כרגיל - אנשים רצים, מטיילים עם הכלבים, ושגרת הפארק נמשכה - ובמרחב שבינינו הזמן כאילו נעצר.

שני אנשים שלא יודעים אפילו את שמו של השני, ובכל זאת, נוצר רגע קטן, בועה פרטית של הבנה משותפת. שאלתי על משפחתו, והוא שיתף בדאגותיו. אמרתי לו בפשטות: "אני איתך, עם המשפחה שלך. יהיה טוב."

עד לפני רגע היינו רק שני רצים בפארק, כמו כל אמריקאי אחר. עכשיו, היינו שני יהודים בפארק. וזה הרגיש אחרת. כי מצד אחד, אני לא מכירה אותך, אבל מצד שני - אני פה בשבילך, כמו משפחה.

ובכלל, בכל פעם שאורח, שליח, נציג מהארץ, או אפילו קרוב משפחה הגיעו אל הקהילה שלנו או לבית הספר בתקופה הזו - זה היה כמו מגנט. כולם יצאו מהבית, רק רצו לשמוע, להרגיש, להתחבר. זה לא היה עוד מפגש שגרתי - זה היה גשר חי, מוחשי, שחיבר בינינו וגרם לנו להרגיש שייכים הרבה יותר מכל שיחת טלפון או עדכון חדשות.

כקהילה, יצרנו קשר עם כל הישראלים בשכונה - במיוחד עם אלו שהיו מנותקים מהקהילה, ישראלים שרק רצו לחיות כמו 'אמריקאים רגילים', בלי מקום לזהות היהודית שלהם. החוטים השקופים שבינינו הפכו למוחשיים. הם התרגשו מהפנייה, נוצר קשר, והקהילה מצידה שלחה תמיכה ופינוקים לשבתות. בסופו של

דבר, חלקם התחילו להגיע, קצת בחשש: "אנחנו יכולים לבוא לבית הכנסת? עם ג'ינס? תקבלו אותנו?" מבחינתנו, זו לא הייתה שאלה בכלל. למשפט "כל ישראל ערבים זה לזה" הייתה משמעות קונקרטיה מאי פעם.

חיפשנו לעשות עוד משהו. שמעתי על היוזמה של ארגון 'צהר' לתרומות לארוחות למשפחות לוחמי המילואים (Meal-uim) אם הייתי שכנה שלהם, בטח הייתי נכנסת עם סיר מרק - אז זו הדרך שלי להיות 'שכנה', גם מרחוק. תרמנו בהתחלה תרומה כספית, ואז חשבתי - אני יכולה להפוך את זה לאישי יותר. ביקשתי להיות בקשר אישי עם משפחה, וככה הכרתי את מיכל (שם בדוי).

למרות כל העומס שהיה עליה - ארבעה ילדים קטנים, בר מצווה בפתח, ובעל במילואים - היא מצאה זמן לדבר איתי.

בעלי, בעל קורא מנוסה, הציע לעזור לבן שלה בזום להתכונן לבר מצווה. זה לא היה פשוט, אבל נעשה מאמץ. דרך הקשר הזה, בלי לדעת, מיכל מצידה גרמה לי להרגיש מחוברת יותר לארץ, להרגיש שגם אני חלק מהמדינה.

בקיץ האחרון החלטנו לעשות עליה ואנחנו גרים עכשיו בית שמש.

בתוך החושך הבנו כמה אנחנו צריכים זה את זה. העולם - הוא מזכיר לנו שוב ושוב שאנחנו עם אחד. חבל שזה קורה רק כשהאנטישמיות דופקת על הדלת.

...וְאֵלֶּיךָ נִקְרָאת אִמִּי

○.....○

"וְהָיָה שְׁעֶמְדָּה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עֶמֶד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֶלָּא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם" (מתוך ההגדה של פסח)

והיא - ההבטחה, היא - ברית בין הבתרים, היא שעמדה לאבותינו ולנו.

אנחנו רגילים להתייחס לברית ולהבטחה כאלו שעמדו לנו בצרותינו: שלא אחד בלבד עמד עלינו בצרותינו: שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, ובזכות הברית וההבטחה - הקב"ה מצילנו מידם. אולם ניתן לקרוא את ההגדה אחרת, ולראות את ההבטחה והברית כאלו שגורמות לתהליך כולו, ולא רק לסופו; היא שבגללה עומדים עלינו לכלותינו, והיא שבזכותה הקב"ה מצילנו מידם.

הגדת הרב עדין שטיינזלץ

○.....○

'מחליפים מילה'

מיכל הרצוג

רעיית נשיא המדינה

ימים אחדים לפני חג הפסח, נפגשתי עם קבוצת אימהות שבנותיהן הצעירות התאלמנו ב-7.10 ובמלחמת חרבות ברזל. המפגש בבית הנשיא נולד בעקבות פנייתה של ציפי, מייסדת הקבוצה, במהלך אירוע רב-משתתפים של הכנסת ספרי תורה לזכר נופלות ונופלים במלחמה. כבר באותה התכנסות, הסתכלתי סביבי - שמונה-עשרה משפחות, ח"י נופלות ונופלים, שונים במוצאם ובגילם, מכל רחבי הארץ. תהיתי האם לפני המלחמה הייתה בכלל אפשרות לדו-שיח ביניהן, בעוד שעתה - המשפחות היו כמשפחה אחת.

כאשר ציפי פנתה אליי ושאלה: "אולי נוכל לבוא אלייך, קבוצת אימהות של אלמנות?" - בקשתה נפלה על קרקע פוריה. זכינו, וגם בעיצומם של ימי האבל והריפוי שעוברים עלינו - ואולי דווקא בהם - **תוכנית "מחליפים מילה - יוזמות הנשיא למחר ישראלי משותף"** מלווה ותומכת באלפי ישראליות וישראלים, ומהווה מקום מפגש בין אין-ספור קהילות מרחבי הארץ, שפועלות, כל אחת בדרכה ובנסיבותיה, לבנות מחדש - יחד ובשותפות - את הבית שלנו. של כולנו.

וכך, מספר שבועות לאחר מכן, נפגשנו בבית הנשיא בירושלים. כשלושים נשים, שמייצגות קבוצה של מאות אימהות שהתגבשה בינתיים. נשים שונות כל כך - דתיות, מסורתיות, חילוניות לחלוטין, נשים צעירות שהופתעתי לגלות שהן כבר סבתות, מבוגרות עם ניסיון חיים רב, קיבוצניקיות, עירוניות, עולות חדשות, עם כיסוי ראש, בלי כיסוי, לבושות ג'ינס או שמלות ארוכות. מקבץ של נשים כה מרשימות, שאלמלא ברית הדמים שנכרתה ביניהן - ספק אם היו נפגשות, ובוודאי לא היו הופכות לחברות קרובות.

השיחה, שקלחה בכנות כואבת ובאינטימיות ששמורה לידידות נפש, הראתה לי כיצד ברית חדשה נרקמת ממש לנגד עיניי.

אני רואה את הברית הישראלית החדשה הזו נרקמת ויוצרת עוד ועוד קהילות, אני רואה אותה קושרת בין נפשות, ואני רואה אותה זורעת קרבה ומחויבות - היכן ששררו, אך לפני רגע, עוינות וניכור. הברית הזו היא ביטוי לשינוי הגדול שהתחולל ומתחולל בתוכנו, מאז שהשמיים נפלו עלינו והתחלנו לקום יחד מתוך ההריסות.

אני רחוקה מלהיות תמימה. בכל קהילה כזו, בכל ברית שנרקמת, בכל תנועה אל עבר ה"אחר" - החברתי, הפוליטי או האידיאולוגי - אני מבחינה גם בחשש ובחדשנות שמציפים את הלב: האם אפשר לתת אמון? האם ההשקפות, העקרונות והזהות שלי עומדים בסכנה? האם היד המושטת, גם מתוך כאב, באמת ובתמים תפגוש יד אחות?

ברגעים השבירים האלה, בהם הפחד עוטף את קירות החדר, אני נזכרת במילותיו של אהוד מנור בשירו "ברית עולם", המתעכבות על החיל והרעדה הפושטים בנפש רגע לפני כינון הברית:

"את לי עד / שאני פוחד / ולכן רועד / כל גופי הלילה".

הפחד הזה דורש מאיתנו ללמוד שפה חדשה, שמחליפה את הרעל והקיטוב, שדרכם התרגלנו והורגלנו לדבר על המחלוקות שלנו - בשפה של אמון, של שותפות ושל אחריות. הפחד הזה דורש מאיתנו לעשות "קפיצת אמונה" - זה לעברו של זה, זו לעברה של זו. מעל לכל, הפחד הזה מחייב אותנו בעבודה מאומצת ובדבקות יום-יומית, של ברית שנכרתת - בלשון הווה:

"יום / יום וליל / כל הזמן / בנתיב אחד / לא מסומן". בנתיב הזה, שאנו מסמנים כל העת בצעדינו המשותפים, עלינו להמשיך לצעוד - "יחד ולבד" - ולברוא את הנתיב המשותף שלנו בכל מילה, בכל מחווה, בכל החלטה, בכל ויכוח, בכל הסכמה, ובעיקר בתקווה עמוקה - לברית עתיקה-חדשה.

...ואז נקוץ את

.....

כל המפקדים הרומאים שראו בריב שבין שורות אויביהם (היהודים) מתנה מן השמים, היו כולם משתוקקים לעלות על העיר (ירושלים), המריצו באספסינוס, שעל פיו יישק כל דבר, לנצל שעת כושר זו. הם אמרו: "האל בא לעזרתנו שסכסך את אויבינו זה בזה. אבל גלגל חוזר בעולם, היהודים יתעשתו מרוב עייפות או מתוך חרטה על מלחמת האזרחים". אספסינוס השיב להם שהם טועים טעות גדולה בדבר המעשה שיש לעשותו: "שאלם נתקף את העיר מיד הרי יביא איחוד בין האויבים, ויפנו כנגדנו את מלוא כוחם. אבל אם הוא ימתין, ימצאו אויבינו במספר קטן יותר, לאחר שיתבזזו במאבקם... ולפיכך, בשעה שיריביהם הושמדו בידי עצמם והתענו בגרועה שבפורענויות - מלחמת אזרחים - הרי נוח היה להם ליישב ולהסתכל מרחוק בסכנותיהם - מלהילחם באנשים המחרפים נפשם למות והמשתוללים זה כנגד זה... היהודים מסכנים את מפרקתם במלחמת אזרחים וריב... לפיכך, אם עיניהם נשואות לביטחון, יש להניח לנפשם את היהודים הללו המשמידים זה את זה".

מתוך ספרו של יוספוס פלביוס, מלחמת היהודים, שנכתב בסביבות השנים 75-79 לספירה, הספר מתאר את מהלך המרד היהודי, מצור ירושלים, וחורבן בית המקדש, מנקודת מבט של עד ראייה.

.....

תהום אל תהום קורא הרב ראובן טבול ומירב לשם-גונן

בלבבות נשברים נפערים סדקים של אור. מירב לשם גונן, אמא של שורדת השבי רומי גונן, והרב ראובן טבול, איש תורה וחינוך, משתפים בשני קולות על מפגש אחד. מפגש קטן ולא מובן מאליו שמספר סיפור גדול על הסיכוי בחברה הישראלית.

הרב ד"ר ראובן טבול

יוצר, מחנך ומרצה. יו"ר האגודה להתנדבות ומנחה הכשרות והשתלמויות בארגון רבני צהר.

בהפרש של יומיים נפגשנו שוב, מירב לשם גונן ואני, בפעם הראשונה, כאשר מירב ובן זוגה אסף הגיעו לשיחה בקיבוץ בו אני גר בגוש עציון, ובפעם השנייה בתל אביב, כאשר הגעתי לומר כמה מילים באירוע קבלת שבת של ארגון רבני צוהר, אירוע שהוקדש לשובה של רומי, בתה של מירב.

המפגשים הללו המשיכו בשנה האחרונה, ולאט לאט, כך אני מרגיש, הם נהפכים

לדרך בפני עצמה, דרך שיש בה חידוש ופליאה, אך גם פשטות וידיעה עמוקה: כך נראה הבית, כך אנו יכולים וצריכים להיראות.

מהשביעי באוקטובר, לצד הכאב והאימה, לא הפסיקה להתחולל בקרבי איזו שהיא תנועה, ואולי מדויק יותר לומר: להיכתב בקרבי תורה. התהליך הזה מתחיל משמו העברי של השביעי באוקטובר, חג שמחת תורה, יום מועד ושבט, שנהפך לאסוננו ליום של בכי ואבל, אך עדיין עיצומו של יום מבקש לעורר את הלב. זהו היום שבו אנו חותמים את התורה ופותחים ללמוד אותה שוב. מעולם לא הבנתי זאת כמעשה סמלי, ובכל שנה השתדלתי לפתוח את חומש בראשית ולהקשיב לו מחדש.

בשנה הזו תיאורי התהום והחושך נשמעו כל כך נוכחים ומציאותיים, ומה שכבר ידעתי קיבל לפתע ממשות: הבריאה תחילתה בתוהו, הדיבור תחילתו בקול הדממה הדקה. זה כבר לא הגיג פילוסופי או פרשני, אלא חוויית חיים קיומית מטלטלת ודורשת. כמה קשה לשתוק שם בתוהו ובוהו, **כמה קשה לדלג מעל אידיאולוגיה סדורה, שפה דתית אהובה ומוכרת, מעל ה"אמרתי לכם" ועוד שלל טענות שנשלפות בקלות בכל פאנל.** ההסכמה הפנימית להיכנס אל הדומייה הגדולה מזמינה שהייה קיומית עמוקה בלב השבור, ורק שם, בין שבירי הלב והלוחות, ניתן לשמוע רוח אלוהים מרחפת, תורה מופלאה של חסד ועוצמה, ובעיקר - עוד קולות, תהום אל תהום קוראת ומשתפת, עוד לבבות שבורים שמגלים אפשרות החלמה זה עם זה.

בערב החג הזה, חג שבועות - יום מתן תורה, אני מקשיב מחדש גם למתואר בהר סיני. אמרתי לילדי השנה בליל הסדר שרגע לפני ה'מגיד', רגע לפני שנפתח את הפה ונספר את הסיפור שלנו, מופיע ה'יחזק'. צריך לשבור את המצה, לשבור את סמל הגאולה לפני שמספרים אותה ומודים עליה מחדש. מירב לשם גוגן מספרת כיצד חלחלה בה ההבנה העמוקה, לאחר כמה חודשי מאבק בכיכר, שחייבת להיות דרך נוספת, דרך שנוסעת לכל ישוב או קהילה, וכמה חשוב להשקיע דווקא במקומות הלא מוכרים והרחוקים מאוד מעולמנו האישי והפוליטי, על מנת פשוט להיפגש, להיפגש ולהקשיב, הקשבה מלב שבור של הזדהות ואהבה, הקשבה שמוכנה לשאת אי הסכמה ועדיין באומץ מעורר השראה לא לוותר על האחוה. ברוך ה'! רומי חזרה הביתה בחיים! אך מירב ואסף בוחרים להמשיך את היחד הזה ושם אנו נפגשים, למרגלות הר סיני שלנו, בוחרים בברית של אהבה ורואים יחד את הקולות.

מירב לשם-גוגן

אמא לחמישה מופלאים, מייסדת מיזם "מדינה של העם" למנהיגות אישית, אחריות ומעורבות בסדר היום הציבורי כחלק מבניית החוסן של החברה הישראלית.

יש רגעים נדירים כאלה, שברור לאדם שהוא נפגש עם אמת. עם דבר אמיתי. עם מהות. עם אלוהות. רגע כזה, הוא רגע מכוון. הוא רגע של התעלות עצומה שמעניק כוח ותעצומות נפש וגם מתווה דרך, דרך פנימית של אור ויופי.

אני מניחה שזה הרגע שמשך פגש, בסיפורי התנ"ך, כשהוא עלה להר סיני לקבל מידי אלוהים את התורה. מה שאני גיליתי זה, שכל אחד מאיתנו יכול להרוויח רגעים כאלה, וכל שנדרש מאיתנו זה להיות בלב פתוח ונפש חפצה.

רגע כזה פגשתי בראש צורים (קיבוץ דתי בגוש עציון), בערב של שיח כדי לקרב לבבות, חמישה חודשים לפני שרומי שלי הוחזרה מידי חמאס. הערב היה ממלא ומורכב, שיח פתוח מאתגר ויחד עם זה אמיתי. לא רציתי להיכנס לשיח, הייתי עייפה ומוותשת, הימים היו סוף חודש אוגוסט, כ"ד באב ואני רק רציתי שרומי תחזור. השיח היה מאתגר השאלות היו כואבות ונגעו בלב ההתלבטויות של כולנו. ויחד עם זה, בסיום הערב קרה הדבר המופלא הזה - המפגש עם המהות והאמת.

למרות הקושי וזוויות המבט השונות, למרות הכאב שעלה מקולות שונים באופנים שונים - קהל רב מהמגיעים לערב השיח התגודד סביבי וביקש עוד ועוד להבין, לשאול, להגיד, ובעיקר ביקש לחזק ולהגיד: "חיזקת אותנו. הראית לנו ששיח כזה אפשרי". בין האנשים האלה פגשתי את ראובן טבול. איש נעים, עניו, מדבר בשקט ובכבוד. השקט שבו, השיח הנעים והצורה המכבדת והעדינה שבה הוא ניגש לשוחח איתי - השאירו בי רושם.

באופן שרק הבריאה יודעת ליצור - יומיים אחרי זה התקיימה קבלת שבת, סביב הרצון לחזרתה של רומי. קבלת השבת התקיימה באוניברסיטה בתל אביב, וכשנכנסתי - פגשתי מולי את ראובן.

ההתרגשות לקראת המפגש השני, כשרק היכרנו כמה ימים לפני, הייתה ברורה לשנינו. הבנו כבר שיש פה דרך ללכת - ואנחנו הולכים אותה ביחד.

לא רק ראובן ואני, אלא עם ישראל על גווניו.

בדרך יש כל כך הרבה אתגרים, כל כך הרבה כאב שצריך לפרוק - בדיוק כפי שכנראה קרה למי שהלך במדבר, ביציאה מבית עבדים. זהו זמן שלוקח לצאת מ'בית עבדים' של מחשבות שאליהן הורגלנו - קונספציות, בלשון הימים האלה.

לכאוב ביחד, ולגלות איך ביחד אנחנו מתחברים כנגד האויבים האמיתיים שלנו -

אלה שמבקשים לפורר אותנו מבפנים, להפריד בינינו ולהכחיד אותנו.

וכמו שבחרתי להגיע לראש צורים ולדבר עם ציבור שרחוק מהיום-יום שלי, מסתבר שראובן בחר את אותו הדבר: להגיע לדבר בתל אביב בפני ציבור שרחוק מהיום-יום שלו.

וכנראה שזה מה שנדרש מאיתנו - לכתת רגלינו, לפגוש בעיניים, להקשיב ולדבר בצורה ברת הקשבה. להבין שהברית הזו היא בכלל בינינו לבין עצמנו,

והתורה, הידע הפנימי הזה, מגיעה כאשר הלב פתוח לקבל.

...וְאֵלֶּיךָ נִקְרָא אֱלֹהִים

○.....○

שבת אחת שהיתי אצל רבי, ר' דוב בריש מביאלה. כל אותו הלילה לא יכולתי לישון, וכשהאיר הבוקר באתי אל חדרו של רבי, הוא קרא לי ומצאתי שהוא קורא בתהלים את הפסוק 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ כָּל־מִשְׁבְּרִיךָ וְגִלְיָה עָלֵי עֶבְרֹו'. (תהלים מב, ח).

אז הסביר לי רבי את הפסוק ואמר - 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרָא' - אני הוא, הקורא לך ואומר - גם אני 'תְּהוֹם'. גם אני עברתי בעצמי את צרותיך ומשברך - 'כָּל־מִשְׁבְּרִיךָ וְגִלְיָה' - עלי עברו.

אחר כך אמר לי ר' דוב בריש - 'עלינו לזכור כי לבסוף יהפוך הלילה ליום, ומכל החושך והצרות יצמח אור ותעלה שירה. הנה כך כתוב בפסוק הבא שבפרק - 'וְיִמָּם יִצְוֶה ה' חֲסִדוֹ וּבְלִילָהּ שִׁירוּ עַמִּי' (פסוק ט).

מקובר יהודה לייביש, תפארת רבותינו מאלכסנדר, בני ברק, תשכ"ו, עמ' קמג-קמד (מעובד ע"פ אתר אגדה)

○.....○

צ'הר במספרים | תשפ"ה - 2025

מבטיח את עתידה היהודי של מדינת ישראל

+1,600,000 חגים

משתתפים בפעילויות החגים של צ'הר מאז הקמתו: מניינים ביום כיפור, קריאת מגילה בפורים ומרכזי לימוד בשבועות

+195,000 שורשים

עולים ובני משפחותיהם הוכיחו את יהדותם ובזכות זה שמרו על זהותם היהודית ועל חלקם בשרשרת הדורות

+1,000 כשרות

מערך כשרות בפריסה ארצית. למעלה מ-10 מיליון מנות כשרות נוספות בשנה בבתי אוכל בישראל

בת מצווה

סדרת מפגשים אישיים וחזיוניים עם מדריכת בת מצווה של צ'הר, שמתכננת יחד עם הנערה לקראת מעבר משמעותי מילדות לבגרות

+5,000 בר מצווה

ליווי והדרכה של בני מצווה ומשפחותיהם עם מדריכים של צ'הר לקראת טקס מרגש, ערכי ומלא משמעות

+860 צ'הר עד מאה ועשרים

ייעוץ הלכתי-אתי לחולה ולבני המשפחה. הקו החם מאויש ע"י צוות רבנים ונשות מקצוע מהתחום הטיפולי, שיפגשו אתכם בכל מקום שתבחרו

+58,000 חתונה יהודית

זוגות נעזרו בשירותי הנישואין של צ'הר מאז הקמתו: רישום נישואין, רב מחתן, הדרכת חתנים וכלות.

+1,500 מתנדבים

מתנדבים ופעילים המקדישים מזמנם היקר למען עם ישראל

פריון הבן

עריכת הטקס הנדיר והמרגש של פדיון הבן עם כהנים מתנדבים של צ'הר

קידושישי

קהילות משותפות של דתיים וחילונים מקבלות שבת מסורתית-ישראלית

+5000 הסכמאהבה

הסכם קדם נישואין למניעת עגינות שמבוסס על ערכי שיוון וכבוד וזכוה להכרה הלכתית ומשפטית

+360 השתלמות רבני קהילות

תכניות לפיתוח אישי, מקצועי ורוחני של רבני קהילות ונשותיהם

מרכז האתיקה

+230,000 משתמשים בתוכן שמקדם התנהגות אתית-יהודית ציבורית ופרטית ברוח תורת ישראל

+7,400 צ'הר לאבלים

רבני צ'הר מלווים בהתנדבות משפחות אבלים לקראת הלוויה, במהלכה ובתקופה שאחריה. רבני צ'הר יוכלו גם לומר קדיש אחרי יקיריהם

+22,000,000 משב - ערוץ התוכן

צפיית בתכנים בשנה

+230,000 כנס הקיץ

דיונים על נושאים בוערים בחברה הדתית בישראל. כנס היברידי - פיזי ודיגיטלי

היו שותפים באחדותה ובשמירת זהותה היהודית של מדינת ישראל
רנ' המלאכה 9, לוד | moked@tzohar.org.il | לתרומות 1800-071-414

www.tzohar.org.il